

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Proteus ofte Minne-beelden verandert in Sinne-beelden

Cats, Jacob

Rotterdam, 1627

Voor- reden ende verkarinhe over het ooghmerck des schrijver, in dit
werck

urn:nbn:de:bsz:31-101049

4
Voor-reden ende verklaringhe over het oogmerk
des schrijvers, in dit werck.

Ndien ghy in jock, niet al spel en soeckt, leser, maer gesint zyt hier wat te vinden, datter niet en schijnt te wesen; so staet stille: want eer ghy voortgaet, wouden wy u geerne over het opschrift van dit boecxken, ende ons wit dat wy daer in voor hebben, een weynich berichts doen 't is billick dat een yeder zy tolck ende vertaelder sijnder woorden. De Griecken als mede de Latynen, de Griecken hier in volghende, hebben dese maniere van schryven *Emblemata* genaemt: den oorspronck van welck woort ick niet voor en hebbe hier na te spooren. Maer so my yemant vraeght wat *Emblemata* inder daet zijn? dien sal ick antwoorden, dattet zijn stomme beelden, ende nochtans sprekende: geringe saecken, ende niet te min van gewichte: belachelijcke dingen, ende nochtans niet sonder wijsheyt: In dewelcke men de goede zeden als met vinghers wysen, ende met handen tasten kan, in dewelcke (segg' ick) men gemeenlijck altyt meer leeft, alser staet: ende noch meer denckt, als men siet: geen onbequaem middel (naer ons gevoelen) om alle leerfame verstanten, met een sekere vermakelijckheyt, in te leyden, ende als uyt te locken tot veelderley goede bedenckingen, yder na sijn gelegenthey, hebbende in sich een verholen kracht van behendighe bestraffinge der innerliicker ghebreken van yeder mensche, dwinghende dickwils (al-hoe-wel sonder schamperheyt, ende alleenlijck in't gemeen daer henen geset) by gelegenthey: van de voorgestelde beelden ende de korte uytlegginge daer by gevoecht, den genen, die sich by gevolge van dien op sijn zeer voelt geraeckt te zijn, al siil swygende, en in sijn eenicheydt, schaemroot te werden; siende sijn innerlijcke feylen, uytterlijcken voorgestelt, ende hem selven, of ten deele ofte in't geheel levendich afgemaelt. Om welcke redenen wille wy niet ongevoegelijck en hebben geacht, naer te volgen het gevoelen der gener, die *Emblemata*, in onse tale *Sinnebeelden* meynen genoemt te moeten werden: ofte, om dat men door het uytterlijcke beelt eenen innerlijcken sin te kennen is gevende, ende dat mit sijn, niet so seer het beeldt, als den sin, uyt het beelt onstaende, bedenkelijck is; ofte, om dat dese maniere van schryven, boven andere, sonderlinge de sinnen der menschen is afbeeldende, ende voor oogen stellende; werdende daerom, als by uytmentheydt, *Sinne-beelden*, ofte der sinnen afbeeldinge genaemt.

Dan

Dan yemant sal misschien sick verwonderen , ja onbetamelijck oordeelen (eude dat niet sonder redenen) dat wy de mallicheden der jonckheydt gevoegt hebben , niet alleenlijck met de leere der zeden , maer oock selfs met hooger ende stichtelijcker bedenckingen . En sonderlinge dat wy de sotheden der jeugt de eerste plaetse in dit werck hebben vergunt . Dese tegenworpinge sal oorfaecke geven het wit ende ooghmerck , dat wy ons in dese oeffeninge hebben voorgestelt , den gunstigen leser cortelijck te ontdecken . Derhalven willen wy wel rondelijck bekennen dat 'teerste deel van dit boecxken meest is geweest het uytworpsel van onse blinde jonckheydt , dewelcke , door de gewoonelijcke genegentheden van die jaren , mitsgaders door eenige lust tot de dicht konste gedreven zijnde , hadde nu ende dan soo eenige minnelijcke *Sinne-beelden* , dat is , geckelijcke invallen , daer henen gestelt ; welcke ten dien tyde by ons (als in andere saecken als doen besich zijnde) aen d'een zijde geleydt , ende nu wederom , in 't doorsien van eenighe oude papieren , ons in de hand ghevallen wesende , hebben , door oversien van de selve , als in een spieghel ontdeekt , hoedanich den vorigen stant onser onbesuyfelter jonckheydt is geweest , ende , by gelegentheydt van die bedenckinge , gemerckt de groote vriendelijckheydt des goeden Gods t'onswaerts , onse herten in dier voegen geopent hebbende , dat wy de ydelheydt der dommer jeught nu niet alleenlick als met handen tasten , maer oock metten gemoede verfoeyen kunnen .

Dese onvermindert (midts wy nu vande becommeringe onses vorighen staets , door Gods sonderlinge goedertierenheydt ontlast waren) hebben ten selven tyde in ons gevoelt , ick en weet niet wat vernieuwinge vande vermaeckelijckheydt die wy wel eertijds tot de dicht conste in ons hadden gespeurt ; waer door wy allencxkens verloct , ende als soetelijck verleydt wesende , zijn verweert geworden , om naer gelijkmatichheydt onser jegenwoordige gelegentheyds , de ydele *Minne-beelden* onser jonckheydt tot *Sinne-beelden* van stichtelijcker bedenckingen , t'onser oeffeninge te gebruycken ; om alsoo door dese maniere van schryven , als een beworp ende afbeeldinghe vanden wonderbaren ende veranderlijcken loop des menschelicken levens in dit werck te vertoonen , ende alsoo mijn selven ende andere aen te wysen hoemen uyt een domme jeucht , tot een gesette manheydt , ende van daer tot een stichtelicke ouderdom , behoort te klimmen ; om alsoo , by middel van een pryselicke veranderinge , sijn vorige genegentheden t'elcken in beter als te versetten ; mitsgaders (gelijemen te voren dapper ende vierich is geweest tot de hittige begeerlicheden ende harts-tochten der wulpscher jonckheydt) de scherphedyt ende heychedyt der selver te verkeeren t'elcken tot een beter eynde , niet rustende

tot datmen ghevoelt, by vergelijkinghe van sijn voorgaender maniere van leven, datmen op gelijke hoochte van stichtelijke gesetheyt is geklommen, gelijkmen te voren inde ydelheyt der jonckheyt is geweest: wettende alsoo onse sweerden (om soo te spreken) int landt der Philistinen (*1. Samuel 13. 20.*) halende sterckte selfs by onse vyanden, ende opweckende de kracht der volgende deuchden, door vergelijkinge vande hevicheyt onser voorgaende ghebreken: en door dien middel eyntelijck, gelijk wy eertijts als dienstknechten der lichtveerdicheyt genegen zijn geweest tot ydelheyt, onse leden te begeven tot dienstknechten der sedicheyt, tot oprechticheyt, ende alsoo niet meer *naer menschelijke begeerlijkheden, maer naer Gods wille den tijt die noch over is te leven* (*1. Pet 4. 2*) Dan alsoo de jeugt onser eeuwen wel meest (God betert) so verre is vervallen, dat alleen een stichtelijk opschrift van eenich boeck ghenoechsaem is om 'tselve hun uyt de hant te slaen, ende als een tegenheyt ende afkeer daer van te doen hebben, sonder dat de selve schijnt de moeyte te willen nemen om het vorder inhouden van 't selve t'onderfoecken, als in hun teere ooren niet anders konnende verdragen als soo eenich soet-galmende geluyt van (ick en weet wat) lief koosende klinck-dichten: Soo hebben wy, de meepsheyt van dese te gemoete gaende, het opschrift ende stant van dit boecxken na der selver gelegentheyt soo wat gevoecht, ende ten dien eynde op't eerste blat van 'tselve gedaen stellen een afbeeldinge van een naect kint, de werelt dragende, met een pijl en boog inde hant, ende voorts in alles so afgericht, dat uyt des selfs gestaltenisse certijts de blinde oudtheyt, ende ten huydigen daghe de malle jonckheydt het selve voor der minnen Godt soude begroeten; daer by voegende de rechte hovelingen tot sodanigen hof dienende, te weten alderley slach van jonge lieden, al by paren daer ontrent swevende, als manschap ende trouwe haren overheer aanbiedende: latende mede de selve gedaente in eenige van de eerste sinne-beelden haer vertoonen, om alsoo den ingauck ende stant deses boecx so voor te stellen, als of achter den selven niet anders als een prieel der minnen en ware schuytende. Even-wel nochtans, om tot ons voornemen te geraecken, so haest onse lesers d'eerste plaetse van dit boecxken zijn voor-by geleden, hebben wy, al 'tghene dat te voren meest al niet anders en scheen te zijn als soo wat schielijcke invallen van belachelijcke minne-beelden, by nieuwe beduydinge (behoudende even-wel, om redenen voren verhaelt, de selve beelden; verandert tot tweederley sinne beelden; trekkende yedere der selver in het tweede deel tot een borgerlijcke berichtinge, ende strax daer na in het derde deel tot een stichtelijke bedenkinge, om also (het eene een aenleydinge zijnde tot het andere; aenden desen, terwylē hy meent dat

dat

dat alles is van een ende de selve stoffe, aenden genen, terwijl hy begeerich is te sien hoe dit ofte dat op eenen nieuwen ende beteren sin wert geduydet) de gemoederen van sodanige meepsche lesers, die geen vaste spijs en konnen verdragen, met een gheoorloft, ja vriendelijck, bedroch eyntelijck wech te leyden, ende te vervoeren daer de selve ten eersten ingange, noyt en hadden gemeynt te komen. Niet anders dan gelijkmen de kinders, tot haer eyghen voordeel, somtijts bedriecht, wannemen de selve het bitter, doch gefondt, worm-kruyt met suycker, ofte andere soetheydt bedeckt, onghevoelijck ende ongemerckt in't lijf krijgt. VWant nadien 'tmeerendeel van dese teere lesers immers soo alwaerdig is, als de walgende siecken, dewelcke men de geneefdrancken niet anders als onder 'tdecksel van yet wes dat sy geerne etē of drincken en kan ingeven; soo diende (naer ons gevoelen) dese etter buyl niet dan met een vliera (om so te spreken) gesneden te zijn, op dat de selve niet eer den steeck van de genees-meester, als het bedorven bloedt daer uyt vloeyende, midtsgaders haer eygen vuylicheyt mochten gewaer werden.

Ey lieve, 'tgaeter huydens daegs soo, de werelt wil bedrogen zijn: Godt gave dat de saecken alijt soo mochten uytvallen dat de genen die bedrogen wert, meer voordeels uyt het bedroch als de bedrieger selfs, quame te trecken; gelijk wy hier verhopē ende vastelijck (door Gods genade) vertrouwen te fullen gheschieden.

Middeler tijt so geven wy dese onse meyninge, en hoedanig de stoffe van dit werck zy, in het opschrift van het eerste deel, en den aert van elck stuc, in het opschrift van yder int bysonder, den verstandigen leser genoeghsaem te kennē, niet alleenlyc door 'tveranderen vande sinne-beelden ende vande gestaltenisse des ghenes die in yder opschrift de werelt draegt, (die int eerste deel is de kinderlijcke minne-God, in 't tweede de rechtmaticheyt, ende in het derde de Gods diensticheyt) maer sonderlinghe door twee sinne-beelden in de onderste hoeken van yder opschrift gedaē steliē alles op dat wy met het selve, daer mede wy de jeugt meynē te treckē tot het lesen van dit boecxken, alle andere van rijper bedenkinghe niet en souden schijnen voorby te willen wijsen, en daer van te verwreemde. Wy hebben dan tot dien eynde int beginsel van het eerste deel doē afbeeldē een toegebondē apotekers pot, dewelcke, alhoewel van buytē niet anders en schijnt te vertoonē als so wat beuselingē van blaemkens, sottkens en diergelijcke vissevasen, tot vermaec alleen vanden voor-by-gaenden man (soo 't schijnt) daer henen gestelt: evenwel nochtans geopent en naer der ingesien wesende, wert bevondē van binnē vervult te zyn met goede en heylsame genees-kruyden. aen de overzyde hebbē wy doen afbeelden een vjssel, en so wat pepers, die daer in wert gestooten, welcken peper alhoewel van buyten geheel swart, mismaeēt, en vol rimpels wesende, niet seer onghelyck en is onse wicken, en misdien het slechste van alle graē-vruchtē, evenwel nochtans gestootē zijnde, vervult de omstanders

met een aenghename rencke. Willende met sulcx, als voorseydt is te kennen gheven, dat al-hoe-wel 'tjegenwoordich boecxke ten eersten aenwange sodanich sich laet aensien, als ofte 'tselvede niet anders en ware behelsende als enckele drift, ydelen schuym, en, ick en weet niet wat, gront sop door de hitte der derteler jonckheyt uytghewasemt, dat evenwel 'tselve (d'uytwendige schorffe wat afgedaē en alles in naerder acht by den billicken leser ghenomen wesende) zynen schyn gantsch ongelijck, ende met eene van goede bednckinghe niet geheel ontbloot, bevonden en sal worden. Waer toe oock dient het Latijnsche opschrift op 'teerste blat deses boecx gestelt, te weten, SILENVS ALCIBIADIS, ghelijck de gene die dese maniere van spreken verstaen, redene daer van connen gheven. In de twee onderste hoecken van het opschrift des tweeden deels, sal de leser vinden eerst eens ambacht-mans water-pas; ende ten tweeden, een sonne, ghelijckelijck ende de rijpende wijn-druyven soeticheyt, ende den bedorven wijn (beyde door de sonderlinghe werckinge haerder stralen) suerichoydt aenbrengende: Door het water-pas ende des selfs beweginghe, haer voegende naer den grondt daer het selve opghestelt is den gemeenen loop des burgerlijcken levens, onder een goede ende rechtmatighe overheydt, sich wel ende burgerlijck hebbende: met eerlijcke luyden ommegeende, eerlijck wandelende, ende in teghendeel van beyde recht anders sich aenstellen te: ende door de tweederley crachten der stralen der sonnen, de eygen aert der rechtmaticheyt (beloonende de goede, ende straffende de quade) willende af-beeldin, wesende de eygen stoffe in dat deel te verhandelen. Int beginsel van het derde ende laetste deel hebben wy, tot inleidinge ende openinghe van 'tselve, doen stellen eerst den Elephant aen de opgaende sonne met ghebogen knien eere bewysende, ende in dat groote licht des selfs grootere schepper, als met verflaghentheyt ende ootmoet, aenbiddende, (het welck dat beest nytter aert na 't seggen van geloof-weerdighe schryvers, gewoon is te doen) hebbende ghemeint daer mede aen te wijzen de vernederinghe die den mensche, hoe groot hy oock zy, schuldich is aen de uytnemende voortreffelijckheyt van de onbegrijpelijcke Godheyt. Ten tweeden hebben wy ter selver plaetse aen de over-zijden doen af malen des kuypers vier-yser, belettende dat het vier daer in vervatet niet daer henen lancx der aerden soude legghen muffen, maer met een clare ende helle vlamme opwaerts soude stijghen, tot dienste van zynen werck meeſter; daer mede voor hebbende aen te wijzen onsen Christelijcken plicht in dit leven, ende met eene te verhoonen dat de Godsdiensticheyt de eenige middel zy om het Goddelijck vier onser Zielen uyt den leegen stof deser aertscher dinghen ten hemelwaerts op te drijven, ten dienste van dien grooten werck-meeſter die dit alderwonderlijckste vat (waer van hemel, aerde, ende zee als duyghen zijn) soo meesterlijcken isamen heeft ghevoecht, ende in sen verknocht (hem zy lof van eenwicheyt tot eenwicheyt) begrijpende, inde voorseyde drie onderscheyde stucken een afbeeldinge (als gheseydt is) van den loop des menschelijcken levens, ende met eene de gbestaltensse des menschen selfs.

aenwijzen in het tweede stuk; In den Ouderdom, dien wy toepassen het derde deel. Den mensche selfs aenmercken wy driesins; Eerstelijck, voor soo veel de selven is een redelijck dier, in sich hebbende een aengheborn gheneghentheyt, tot verbreydinge ende uytsettinge synes aerts, ghestadelijck hellende tot de gheuenschte verceninghe mette ghene sonder dewelcke de heymenisse der voortelinghe niet en wert wytgevoert: welcke gheneghentheyt de oude onder aen heydenen (gewoon zijnde de menschelijcke haristochten te vergoden) Cupido hebben gheeten, ende tot een God verheven: wiens beelt wy om redenen hier voren verhaelt) als de werelt dragende, hier voren hebben doen stellen; en met desen mensche zijn wy besigh in't eerste stuk. Ten tweeden, sien wy den mensche aen voor soo veel hy een ghesellich dier is, ende in't burgherlijck leven onderlinghe met andere menschen in heusheydt ende vriendelijckheyt omme gaet, na'trecht aller volcken. Ende desen mensche roeren wy aen int tweede boeck. Ten derden, beschouwen wy den mensche voor so veel hy door een sonderlinge genade Gods afgesondert van den gemeenen hoop ende loop des werelts, in Iesu Christo door de werckinghe des heyligen Geests, by middel des geloofs voor een kint Gods is aenghenomen: van den welcken wy spreken int derde deel. Ende also een yder van ons dese arievoudighe genegentheden in sich bespeurt, so pongen wy dit jeghenwoordich boecxken daer toe te doen strecken dat wy in den natuerlijcken mensche matelijck, in den burgherlijcken mensche rechtveerdelijck, in den Christelijcken mensche Godsalichlijck metten Apostel mochten leven. Welcke drie veranderende genegentheden wy den leser willen by dit boeck voorstellen, hebben daerom 'tselve mede den naem van PROTEVS ghegheven, den waerom weten alle de ghene die so wat inde ghedüch der oude ghelesen hebben.

Ondertusschen en can ick niet voor goet aennemē, dat sommige dese oeffeninge, als nieuwe vondē, ende als geen exempel hebbende in de heylige schrift, poogen te verwerpē: want de sulcke antwoorde ick cortelijck, dat dese maniere van schryven, beyde out ende schriftmaich is. VVil yemant tot bevestinge van sulcx, in Godes woort, sien een uytnemende ende in alle sijn leden gantsch volmaeckt sinne-beelt, aerdichlijck, na alle de reghels van de eunste afgericht, ende dat niet ergens bezydens weeghs in eenige geringe sake daer heen gestelt, maer regel recht van God selfs, in der alderweerdichste stoffe des nieuwē testaments, afgedaelt, ende als van den hemel neder ghelaten? die slae zijn oogen met aandacht op het linnen laken in sich behelsende alle viervoetige wilde, kruypende dieren, ende gevogelte des hemels, Petro by een sonderlinge openbāringhe uyt den hemel vertoont, met 'byvoegsel van de stemme, *Slachtet ende etet*, afbeeldende de groote heymenisse van de roepinghe der Heydenen: ende neme met eene de moeyte hier in te onderfoecken de vijf eyghenschappen, die *Paulus 10- vins* ende andere in een volmaeckt sinne-beelt zijn vereyschende, hy sal alle de

(?) (?)

selv

selve soo volcomelijck daer in ontdekken als in eenich sinne-beeldt dat by yemant vande alder-ervarenste in dese oefeninge, oyt is voorgestelt geweest: Ende in gevalle yemandt meer plaetsen inde H. Schrift begeerich is te sien, sinne-beelden behelsende ofte de sinne-beelden seer na by comende, die mercke aen *1. Pet. 2, 22. Ies. 1, 3. Ierem. 8, 7.* ende verscheyden andere, al van *honden, seughen, ezels, ossen, oyevaers, kranen, swaluwen, tortelduyven,* ende diergelijcke onredelijcke dieren leertucken werden ontleent, ende den menschen toeghepast, wesende 'tselve een rechte eygenschap van sinne-beelden, gelijk yder een, die maniere van oefeninge eenichsins verstaende, kennelijck is. Ende indien men de saecke wat naerder wil insien, wat zijn doch alle de schaduw en des lootschen Godtsdienst anders geweest als enckele sinne-beelden, dewyle de selve zijn gheweest voorbeelden Christi, ofte des selfs rijcx? de gesichten der Propheten, sonderlinge van Ezechiel ende Daniel, het hooge-lied Salomonis, de openbaringhe Iohannis, en watter inden woorde Godes meer is van sodanige stoffe, heestet niet in allen deelen veel eyghenschappen den sinne-beelden seer nae by comende? Eyntlijck, gunstige leser, bidden wy u, niet te willen misduyden, dat wy de selve beelden ende ghelijckenisse beyde ende tot menschelijcke invallen, ende tot Goddelijcke bedenckingen 'tgeheele werck door onverscheydelijck hebben gebruyct, en dat oock somwylen met strydige veranderinge, 'twelck misschien yemant mochte oordeelen heet ende cout uyt eenen mont gheblasen te zijn: want boven 'tgene wy hier voren, als int voorby gaen, hier toe geseyt hebben, is aen te mercken, dat wy dese spelende vryheydt in 't schrijven, niet bestaen en hebben, sonder klare ende uytgedruete voorschriften derhalven inde heylige schrift ons naergelaten, inde welcke niet selden een ende de selve sake, nu ten goeden, ende dan ten quaden, in ghelijckenisse wert getogen, ende dat met niet minder verscheydenheyt, ja strijt, van verdraeyinge als wy ergens in dit werck hebben gebruyct. VVat isser doch regel-rechter tegens den anderen gekant als Christus ende de duyvel? de behoeder, en den verderver? ende nochtans werden beyde de selve, onder de ghelijckenisse van een leeu, inden woorde Godts duydelijck voorgestelt, (*Open. 5, 5. 1. Petr. 5, 69.*) wat isser vyandelijker teghens den anderen strijdende, als de sonde en de genees-dranck teghens de selve namentlijck de leere des *Euangeliums?* ende nochtans worden beyde de selve onder de gedaente des suer-deesems ons voorgedragen, (*Math. 13 33. 1. Cor. 5, 7.*) Sien wy niet onder de ghelijckenisse eens diefs beyde, ende den ontrowen, ende verkeerdelijck insluypenden harder, ende den rechtveerdigen rechter Christus selfs, inde schrift afgebeeldt? (*Open. 16, 14. Mat. 24, 44.*) Sien wy niet onder de gedaente van de slange inde bybelsche schriften, den duyvel, en des selfs doodelijck

lijck vergif, ende met eene den genen die de slange den kop vertreden heeft, voorgestelt? (*Genes. 3. 1. Open. 20. 2.*) Yemant segge my nu ofmen oock breeder soude connen gaen weyen, ofte mettē verstande vryelijcker door gelijckenissen connen uyt springen, als inde voren-verhaelde, en andere plaetsen, die inde H. Schrift te vinden zijn, is gedaen. Al het welcke nochtans, overmits de verscheden eygenscapen alle schepselen ingeboren, niet alleenlijck sonder aenstoot van yemant, maer selfs met vermakelijckheydt des geestes, by alle billicke verstanden can ende behoort te werden aengenomen. Middeler tijt ist te verwonderen, door wat verdorventheyt onses aerts, ofte listicheyt des duyvels, het bykomt, dat de mensche altijd veel meer oore ende harte leent, ende open heeft tot, ick en weet niet wat, gecx-maren ende kackerlacken, als tot eenige stichtelijcke betrachtunge. Men ondervint, God betert, by dagelijcksche ervaretheyt dat onse gemoederē in't verhandelen vande alderweerdigste faken geheel slap ende slaperig, ja dom ende onverstandig zijn. Ende, in tegendeel van diē, op het gewag vā aertsche, geringe, ende geensins aensienlijke dingē, dapper ende waeker inde weere zijn: dese, gelijc alle andere onse gebreckelijckheden, de Heere, onse Saligmaker Christus, grondelijc welkennende, t'elcken by-naest als hy yet sonderlincx t'onser salicheyt dienende wil voorstellē, en vangt sijn redē niet aen met eenige hooge ofte hemelsche maniere van spreke; maer gebruyct veeltijts als tot een inleydinge sijner leeringe, eenige gelijckenissen van gemeene ende slechte dingē ontleent: ende sijn toehoorderē by dien middel tot aendacht verweckt hebbende, klimt daer na van het cleyne mostaert zaet, tot den grooten Hemel, ende van een belachelijck kinder-spel, niet alleenlijck tot mannelijcke, maer Goddelijcke beschouwinge, (*Matth. 11. 16. Luc 7 32.*) Nu wel aen dan (om niemant met al te langhen voor reden te verveelen) ghy dese ofte die wulpsche jongelinck, die de ydele wasemen uwer jeugt met den stadigen deckmantel van liefde weet te bekleeden, ende, met al te vermetelickē maniere van spreken, uwe eygen lusten, u, ende andere tot Goden opgerecht hebt, soo wanneer ghy in't eerste deel van dit boeckē mischien vinden sult uwe maniere van spreken hier ende daer soo wat ingevolgt te zijn. Ey lieve, en misduydet onse meyninghe niet. sulcx dient alleenlijck tot weder-introepinghe van uwe verdwaelde sinnē: dewyle wy niet voor en hebben als eensdeels ons selven te oefenē inde veranderinge, daer wy u hier voren af seyden, andersdeels om andere, die t'begheeren mochten onser ghedachten wat mede te deylen, mischien of daer door aen yemant, door d'inbeeldinghe der jonckheydt noch wanlustich zijnde, de smake mochte werden verweckt tot het nutten van beter ende gesonder spysē, die den selven, te vooren door verkeerde lusten vervoert zijnde, niet en woude ghenaken; t'welck wy verhopē sullen geschieden, soo ghy aen den

(?) (?) 2

buyte-

buyte kant van desen onsen toegesloten apotekers pot niet en blijft hanghen, maer den selven openende, de geneeskruyden daer in verborgen uwe bedeckte gebreken gaet toe-cygenen. Of wy tot beyde de voorseyde eynden geraken sul- len en weten wy niet; dit weten wy, dat door Gods genade by gelegentheydt van dese oeffeninge in ons ontstaen is een vast voornemen, om met alle moge- lijke neersticheyt, dagelijcx so lanx so meer, te trachten tot veranderinge ende vernieuwinge onses gemoets ende levens in Iesu Christo, den goeden God die sulcx weet ende werckt, die onse ende eens yders harte ende nieren doorsiet en- de kent, vordere in ons het goede werck by hem daer in begonnen: den selven goedertieren God ende Vader geven wy ons ende al het onse over, aennemen- de also een stil ende geruft ghemoet, ende, den selven voor besluyt, van harten biddende te willen geven dat dese onse oeffeninge voort en voort mach uytval- len tot sijns heyligen naems eere, beteringe des schrijvers, ende stichtinghe des lesers. Leest dan wie ghy zijt *aendachtelyck*, verstaet *ghesondelyck*, oordeelt *beusselyck*, en vaert wel.

I. C. A. T. S.

Misce stultitiam consilij brevem.

AD

AD LECTOREM,

De fine hujus opusculi.

P R Æ F A T I O.

SI in lusu non merè ludicra, & à puero, quæ exhibemus, non nimis puerilia exspectas; at quippiam hîc reperire, quod vix aliquis ibidem quaesiverit, tibi est animus, mi lector, siste te paulisper in hoc vestibulo: antequam enim ulterius progrediaris, habeo quod de titulo hujus libelli, deq; instituti nostri ratione paucis te premoneam. Interpretè unumquemque adhibendam esse ei quod dixit, scripsitve, æquum judicant, qui æqui. Græci primo, deinde latini, græcos imitati, genus hoc scriptiõnis Emblemata indigitârunt, cujus ego verbi originem aliis indagandam ut relinquam, nominisq; anxiam disquisitionẽ ut omittam, atque ex re ea describam, pronuntio Emblemata, scitè exhibita, mutas imagines esse, quæ tamen loquantur: levia videri, quæ tamẽ pondus habeant: ridicula apparere, cum non sint insipida: deniq; plus aliquid plerũq; in his legi, quam sit scriptũ; plus cogitari, quam sit lectũ. At mirabitur fortassis nonnemo imò, ut præter decorũ, stomachabitur nos lubrica istius ætatis, nescio quas, ineptias nõ tantũ solidæ morali sapientiæ, verũ etiam sacris meditationibus conjunxisse, resque adeo diversas, & ut primâ fronte videtur, cõtrarias in unum quasi fasciculũ colligasse. Cui obiectiõni ut satisfaciam, paucula de consilio huc in re meo, & de scopo opusculi huius venia, bone lector, tecum disserendi mihi sit. Primo quidem primam emblematũ istorum partẽ è turbido juvenutis nostre æstu emanasse ingenue fateor: Illa enim cum, agnato isti ætati affectu, ad poëticas sirenes & illecebras illarum subinde abriperetur, emblemata aliquot amatoria, id est, ineptias juveniles, subinde chartis ille verat: quæ, cũ aliis ejus generis exercitationibus, superveniẽtes aliæ occupationes tum temporis è manibus ut deponerem, adegerunt: eadẽ illa cum mihi nuper, veteres quasdam chartas evolventi, in manus incidissent (ac id quidem cum iam singulari Dei

(?) (?) 3

opt. max.

opt. max. beneficio a prioris vite molestiis paulum respirare cepissem) Videbar, ea relegendo, me ipsum qualis fueram, id est, adolescentulum juvenilibus affectibus sursum, deorsum miserè agitatam satis graphice ibi depictum videre. Senti nihilominus interea igniculos, nescio quos, amœniorum istorum studiorum in me, velut resuscitari, atq; ut poëta, . . . Agnovi veteris vestigia flammæ. Quo pristini affectus dulci lenocinio mihi ipsi paulatim ereptus cum forem, cepi in animu inducere ut, exercendi hunc ipsum atque instruendi gratiâ, juvenilia illa & amatoria emblemata poetico lusu pro re natâ variarem, & in robustioris ætatis meditationes magis viriles tam morales, quam sacras, transfunderem: Videbar enim isto modo ludendo nõ vanam humane vite imaginẽ me & mihi ipsi, & aliis, exhibiturũ esse; si præsertim hominem. triplici libello, triplici modo oculis exponerem; ut naturalẽ, ut civilem, ut christianũ. Operi itaq; accingimur, & juventutem nostram, mi lector, id est hominis istius naturalis genuinam effigiem in propagationem sui propendentem (quod nature proprium esse quis ignorat?) atq; ita coloribus suis depictã, primo libello damus. Cur enim talem me fuisse diffitear? ille vitia sua fateri metuat, qui etiã nunc in illis versatur: somniũ, ait ille, narrare vigilãtis est. Hominis civilis, id est socialis, in mutuo hominũ consortio viventis, secundo exhibemus. Hominis christiani, id est, Verã fide imbuti, lineas aliquot tertio demũ libello ducimus. Et hæc quidẽ retentis utrobq; iisdem iconibus; cũ ob alia, tũ ob hoc, ut homini (tametsi corporis externã formam retineat) interiores animi facultates mutandas esse, mihi aliisq; persuadeam; doceamq; quo pacto è turbida & fluctuanti illa juventa, ad sedatũ virilis ætatis robur, & inde in gravem & exemplo reliquis ætatibus futuram senectutẽ, laudabili volubilitate, nobis sit transeundũ, & identidem ad meliora ac altiora sit enitendũ; eousq; dum solida ac genuina gravitas eundũ locũ in animis nostris obtinuerit, quem ibidem inanis levitas vanitasq; juveniliũ animorũ (comparatione prioris & presentis vite inter sese instituta) antea obtinuisse cõscia mens unicuique dicetabit; atque ita tandem vite uniuscujusque nostrũ ratio, non amplius corruptis humanis affectibus, sed divine voluntati in toto mancipetur.

Cum

Cum verò juventutis nostræ pars non minima eò prolapsa sit, ut vel honestior aliquis & ad gravitatem compositus libri titulus eundem legenti fere soleat e manibus excutere, atque adeò ab ulteriori lectione, tanquam præjudicio gravatum lectorem, deterrere, nec enim, ut videtur, tenera plurimorum aures aliud præterquam molliusculos lascivientium poetarum versiculos ferre possunt) e re visum nobis titulum & externam libelli faciem captui istorum dare: eamque ob rem curavimus frontem ipsam & imagines aliquot effigie poetici Cupidinis aliisque amatoriiis ineptiis obduci, ut ne quis delicatulus, in hac sorte incidens, aliud hic præterquam melimela, merasque Veneris & Adonidis delicias latere suscipietur, atque istâ ratione ad ulteriorem operis lectionem, tanquam ad escam palato suo congruentem, nepos quivis invitari possit. Fraudem itaque facio, mi lector, sed, ut spero, omnibus innoxiam: nam & blandis nutricibus alumnos suos tali ferè modo, & cum bono ipsorum, fallere satis solenne est, cum nimirum deliciis puerilibus dissimulatos amari medicaminis succos ipsis propinant, & ut ille,

..... Prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore.

Sicut & chyrurgum novaculam spongiâ teetam mamilla regia virginis (dum ulcus lenire & purgare se simulat) faliciter impegisse memoria proditum est. Quod genus fraudis non licitum modo, sed & amicum esse quis non fateatur? Iterùm dum in hoc essem totus ut adolescentulos amicâ fronte, id est, amæno & juvenilibus oculis blandienti titulo allicerem; verebar ne graviore severiorisque supercili viros, tam ridiculo & fatili in ipso limine proposito spectaculo, ab opere hoc arcerem, atque ita, contrarium dum vitarem, in contrarium impingerem: opera pretium visum fuit ei malo tacito, & non omnibus aequè exposito, remedio occurrere. Librum hunc eam ob rem obscurâ, & non ubique obviâ, inscriptione Silenum Alcibiadis indigitavi: quid autem ea totumque deinceps velit opusculum, duorum emblematum ad titulum appositione, lectori non nimis rudi satis indicavi. Quæ hic sigillatim explicare, quid opus? hoc volo, libellum hunc, tamen eundem de summa (quod ajunt) cute ridiculum quis, & præter juveniles nugæ in se nihil habentem, facile damnet: multò tamen alium esse propius intuenti, quam summo habitu in oculos intuenti, quam summo habitu in oculos incurrat; licet enim prior libellus, quem liberior nostra juvenis effudit, amatoria tantum tractet, amatorie tamen, id est, stolidè & insulsè multa ibi non tractari, sed inspersam ferè ubique moralis doctrinæ salem aquæ lector animad-

animadvertet: præsertim vero si doctorum istos flores, quos ornandi & nos explicandi gratiâ adjecimus, subinde consulere non gravetur. Invenies alibi jocos, & fateor, sed ut impossibile absque coloribus pingere, ita juventutis mores describere, aut hominem naturalem dare, sine istis: nec, aliter agendo, ageremus, id quod agimus. Evocabunt isti torpentes animos è marcore, ut speramus, viamque sternent ad meliora, eoque ducent mentem juvenilem idque sensim, quò per sese timuisset ascendere. Res ipsa loquitur, homines, ut plurimum, cum res tractantur ardua, graves, imò & sacra, jacere animis ac dormire; ad res verò ludicras, pueriles ineptias, tricas, apinas, vigilare, torporem excutere, aures animumque arrigere. Vidit hoc, qui nihil non videt, unigenitus Dei filius, Salvator Christus, non latuit sanctos, non fugit doctos: qui omnes, quoties ad populum dicendum, quotiesque auditores ad attentionem excitandi vel revocandi; artem arte regentes, a rebus levibus & plebeis ferè suas isagogas mutuare in more habent. Nonne Christum a lusu puerili, a grano sinapis, & similibus ordiri quidem, at gravi demum & divino epilogo perorare in historiâ Evangelicâ sepe videmus? Similia Paulum & alios viros sanctos factitasse, ethnicorum nempe pœtarum versiculos sanctissimus divini verbi mysteriis inseruisse, auditorum gratiâ, quis ignorat? Inter doctorum exempla lepidum illud Demosthenis, cui cum Athenis, causam capitalem defendenti, auditores parum attentè obstreperent paulisper jam nunc, inquit, mihi aures præbete, rem novam & auaritu jucundam in medium prolaturus sum. Ad quæ verba cum ilicò altum silentium summaque auditorum attentio exstisset: Invenis quispiam inquit, asinum conduxerat, rerum quiddam Athenis Megaram deportaturus, in itinere verò cum vehementi ardore solis infestaretur, nec umbraculi copia uspiam esset, tandem bestiam radius solaribus opponens sub asino, ut ætium effugeret, resedit: ibi agaso obtestari, factum contròvertere, bestiam depellere, asinum ut iter, non ut umbram faceret locatum dicere. Alter ex adverso, ius asino utendi fruendi pro arbitrio toto locationis tempore sese habere: quid multa? de verbis ad verbera, & demum in litem res deducta est. His dictis, omnibus summâ animorum attentione exitum rei expectantibus, discessum, quantum quidem videbatur, parabat; renitentibus contra Atheniensibus, & ut reliquam fabula partem adderet, flagitantibus; ibi ille, itanè inquit, narratio de asini umbrâ vobis cordi, seria audire opera pretium non videtur? Iam desinam, si prius idem aut simile in aurem insufurravero ius qui, ubi oculo alacri & exporrectâ fronte, primam hujus opusculi partem evolverint in ulterioribus, tanquam apes amisso aculeo, torpere incipient. Tu, si me audias, Lector, & te ames, canonem hunc animo inclusum ut geras sit cura, Non esse separandam caudam à capite c. Majores de Baptis. Vale.

AEN

A E N D E

Zeeusche Ionck - vrouwen :

GHESCHREVEN

*Gheduerende den voorleden stil-stant van
VVapenen.*

GHy zeeus en foet geslacht ; ghy Venus lantsgenooten,
(Want Venus is wel eer oock uyter zee gesprooten)
Ghy die met Venus hebt het eygen vaderlant,
Het eygen geestich oogh, en minnelick verstant,
Ionck-vrouwen, aerlich volck, die met verholen crachten
Een onbekenden brant ontsteect in ons gedachten,
Die, met u soet gelaet, en lodderlick gesicht,
Een droeve ziel geneest, een treurich hart verlicht ;
Aen u comt dit geschenck, een beelt der ganscher eerden,
Dat Venus sone bout, en Venus hout in weerden ;
Aen u comt dit geschenck, de gansche werelt-kloot,
Die al haer voetsel raect alleen vvt uwen schoot ;
Aen u comt dit geschenck ; in u leyt doch verborgen
Een ander vaderlant, dat eenmael schier of morgen
Sal toonen sijnen glans hier in het aertsche dal
Als ons het duyster graf gevangen houden sal.
Dit kint, dit wonder kint, comt naer u toe gestreken,
Want 'theeft u (soo het schijnt) wat sonderlinx te spreken ;
Het comt u seggen aen, in ronde zeeusche tael,
Al vvatter omme gaet in Venus gulden sael.

(?) (?) (?)

Hei

Het heeft, door slim bedrogh, my desen bouck ontdragen,

Want tis van overlangh vol alderhande lagen.

Tis jonck, maer efter fel; het spot met onse smart,

Ach! die nu steelt mijn bouck ont stal wel eer mijn hart.

Laest, als de gulde son was inde zee gedoken;

Soo quam her dertel wicht my in een droom bestoken,

My docht wel, aen sijn oogh en aen sijn stueren mont,

Dat hem het grilligh hooft niet al te wel en stont.

Waer (sprack hy) sijt ghy nu waer sijt ghy trage Zeeuven?

Hier voormaels vvaert ghy klouck en onverlaechde leeuven,

Doen ghy eens voor het lant ginght setten lijf en goet,

En deed' het Zeeusche diep vermeerden door het bloet;

Doen vvas u Jonckheyt rap, doen haelden uvve gasten.

De vlaggen vanden spriet, de vvimpels vande masten,

Doen vvoondet ghy in zee, en, meer als sy ghestoort,

Hebt menigh hondert man gellingert over boort.

Maer nevens u maetroos en menigh duysent helden,

Was hier noch ander volck dat vroomheyt conde melden,

Dat nieuve deuntjens songh, den vyant als te spiijt;

Tis vvaer, het gingh vvar rauvv, maer soo vvas doen de tijt.

Siet! aliser oorlogh vvas, doen vontmen hier Poëten,

En, nu hier Vrede vvoont, soo is de kunst vergeten;

De vverelt is verkeert: daer Mars vervveet een liet,

Vermagh de soete min, vermagh daer Venus niet?

Hoe! is het geestigh volck uyt Zeelandt vvegh getogen?

Of sal de bloet-hont Mars yet boven ons vermoghen?

Neen, ronde Zeeuven, neen; al heeft de krijgh u lane

In vryen staet gebracht het is door ons gemant.

Waer

Waer Venus nedervalt can Mars daer staende blijven?
 Kan Mars daer immermeer een vrome daet bedrijven?
 Voor my, ick segghe neen. Geen lant en can bestaen,
 Indien men Venus rijck vvil onder laten gaen.
 Siet! Mars leyt nu in slaep, maer coomt hy eens t'ontvvaken
 Wat sal het korfel hoeft doch inde vverelt maecken
 So ic mijn boogh ontspan? gevvist is maer vvint,
 So Mars door mijn beleyt geen nieuve stof en vint.
 De trommel plagh de Jeught tot oorlogh op te vvecken,
 Laet nu een soet gedicht de teere sinnen trecken
 Tot Venus soeten krijgh, daer noyt het vinnich loot,
 Daer noyt de felle spies een vryer heeft gedoot.
 Het lant is uytgheput door al te lange krijgen,
 Laet nu een soeter lucht op dese custen sijgen,
 Laet nu eens vvederom te rechte zijn ghebracht
 Dat Mars eens nedersloegh, door zijn vervvoede macht.
 Gaet let eens met verstant op onse nae-gebueren,
 En vvat een grooten volc is binnen hare mueren,
 Besiet vvat Hollant doet, en hoe het queeken can;
 En hoe het neeringh trect, en menigh duysent man:
 Besiet hoe dat het vvast door al sijn gantsche leden,
 En hoe hot over al vergroot sijn rijcke steden,
 Besiet eens boven al vvat gronden dat het leyt,
 Waer door het alle daegh vvort verder uytgebreyt.
 De vonden altemael die hier toe mogen strecken.
 En vvil ic voor het volc niet al te verr' ontdecken;
 Een moet ic evenwel hier brengen aenden dagh
 Om dat het dese kust te nutte comen magh,

(:) (:) (:) 2

In

In Hollant is een volck dat met een aerdich jocken,
 Dat met een soet gedicht een yder vveet te locken,
 Tot ick en vveet niet vvat, tot onbekende min,
 Die sluypt dan in het brein, en neemt de geesten in.
 Daer singt *Heyns*, onse vrient, al vvat de soete Griecten
 Gedreven door de cracht van mijn gefvvinde vviecken
 Oyt schreven voor de Jeucht; en dringt de *Viyers* aen
 Meer als oyt eenigh geest te *Romen* heeft gedaen,
 Daer is een geestigh *Hoofst*, dat met sijn harders-klachten
 Doet yder, die het hoort, nae soet geselschap trachten;
 Hier by comt *Bredero*, die joet in boersche tael,
 En treet tot mijnen dienst de *Nymphen* al te mael.
 Noch zijnder over al veel soete toouer-pennen
 Die tot de fachte min de rauvve jeught gevvenen;
 Siet daer een goeden vont, vvaer door het vader-lant
 Geduerich vvort gebout, en op een nieu gemant.
 Maer segt eens, *Zeeuvven*, segt, vvat is hier oyt geschreven
 Dat ymant tot de min een spore mochte geven?
 Ic vveet doch evenvel dat hier geen kunst ontbreect,
 Maer tis verholen vier dat onder d'assen steect.
 Ic vveet dat *Zeelant* is een vvinckel van verstanden,
 Maer vvat daer ymant dicht dat houtmen inde banden;
 De nacht bedect het vvere, en niemant mach het sien;
 Maer hiet ic *Venus* kint ten sal niet meer geschien.
 Ic vveet dat onder u zijn veelderhande saecken
 Die ooc een stege maegt vvel gaende souden maecken,
 Ey laet dan u gefangh eens comen aenden dach:
 Maer vvaerom bid ic doch, daeric gebieden mach?

Langt

Langt hier wat dienstich is voor onse jonge dieren;
Dit sprack hy, en met een soogreep hy mijn papieren,
Hy bontse mette pees van zijnen boogh te hoop,
En seyde; Vaert nu wel, en steldet op den loop.
Wat wasser om te doen? eylaes ic moestet lijden,
Jc dacht in mijn gemoet ic wil den lekker mijden;
Ic vreesde sijn gevveer, dat, schoon al isset cleyn,
My dicmael heeft geraect tot aen het innigh breyn.
Daer streec de jongen heen, met al mijn oude stucken,
En gingh het meerendeel in haesten laten drueken;
Hy vougder platen by, en ooc sijn eygen beelt,
Waer door hy menichmael de jonge sinnen steelt.
Doch, naer ic vvas bedaert, en hy nu wegh gevlogen,
Doen riep ic over luyt, de lekker is bedrogen,
Want of hy schoon al greep vvt sijn geheele macht
Ten salder vry niet sijn gelijc hy heeft gedacht,
Want mits hy besigh was om diep enough te tasten,
Soo nam hy dingen met die hem toch niet en pasten,
Hy meynde gans het bouck vvas voetsel aende min,
Maer neen, vriendinnen, neen; daer schuylt vvat anders in.
Men vinter niet alleen de malle jeught beschreven,
Daer is ooc nutte leer, tot al het vorder leven;
Want naer het apen-spel van Venus dertel vvicht,
Soo gaet het tvveede deel tot aen den zeden-plicht;
Het derde leit den gront om hooger op te rijzen,
En gaet de reine siel tot haren Schepper vvijzen,
Verfoeit de losse vvaen, en, door een stil gesucht,
Klint vvt dit nietich stoff tot boven inde lucht.

Ghy fiet dan hier een vverck, dat dryder hande dingen
Komt toonen aen het volck, en in de werelt bringen,

Ghy fiet een selsaem boeck dat eerst den vryer speelt

Maer dat haest rijper wort, en beter vruchten teelt.

Daer is een seecker tijt voor alle jonge lieden

Om aen een lieve maeght haer gunst te mogen bieden;

Daer is een seecker tijt wannermen koten magh,

Maer 'tis oock eenmael tijt te laten dat bejagh.

Al staet daer Venus soon hier op het boeck gesneden,

Van yder een gestreelt, van yder aengebeden,

Soo ghy het evenwel in alle deelen leeft,

Ghy sulter stoffe sien die Venus brant geneest;

Ghy sulter stoffe sien ten goede vande zeden,

Ghy sulter stoffe sien tot voetsel van gebeden?

Het dertel kint bewoont alleen maer d'eerste sael,

Ghy dan of leester niet, of leester al te mael.

DANIE-